

From Sacred to Senseless

THE MANY, MANY MEANINGS OF *MINHAG* IN *HALAKHAH* – PART III

I. MISTAKEN *MINHAGIM*

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ' עמוד ב'

בְּנֵי בֵּישָׁן נִהְיוּ דְּלֹא הָיוּ אֶזְלִין מִצּוֹר לְצִידוֹן
בְּמַעְלֵי שַׁבָּתָא. אֲתוּ בְּנֵיהוּ קָמִיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן,
אָמְרוּ לוֹ: אֲבָהֵתִין אֶפְשָׁר לָהּ, אֲנִן לֹא אֶפְשָׁר
לָן. אָמַר לָהּ: כְּבָר קִיבְלוּ אַבּוּתֵיכֶם עֲלֵיהֶם,
שְׁנֵאמַר: "שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּמְוֹשׁ
תּוֹרַת אֲמִיךָ."

בְּנֵי חוֹזַי נִהְיוּ דְּמַפְרְשֵׁי חֲלָה מֵאַרְזָא. אֲתוּ
וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף. אָמַר לָהּ: יִכְלָה זָר
בְּאַפְיֵיהּ. אִיתִיבֵיהּ אַבְיִי: דְּבָרִים הַמּוֹתְרִים,
וְאַחֲרִים נִהְיוּ בְּהֵן אִיסוּר – [נ"א] אִי אִתְּהַ רְשָׁאֵי
לְהַתִּירָן בְּפְנֵיהֶם. אָמַר לוֹ: וְלֹא מִי אִיתְּמַר
עֲלֵהּ, אָמַר רַב חֲסִידָא: בְּכוּתָאֵי. בּוּתָאֵי, מֵאֵי
מַעְמָא? מְשׁוּם דְּמִסְרְכֵי מִילְתָּא – הִנָּךְ אִינְשֵׁי
נְמִי סְרְכֵי מִילְתָּא.

2. רא"ש מסכת פסחים פרק ד' סימן ג'

הֵילֶכְךָ צָרִיךְ לֹמַר שֵׁישׁ חִילוּק בְּמִנְהַגִּים
דְּמִתְנִיתִין אִירֵי בְּמִנְהַג חֲשׁוֹב שְׁנֵהֲגוּ בְּנֵי
הַמְּקוֹם עַל פִּי ת"ח וְתִלְמִיד חֶכֶם נִהְגוּ עִמָּהֶם.
אֲבָל מִנְהַג גְּרוּעַ שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה שְׁנֵהֲגוּ
מִעֲצָמָם דְּבַר אֶחָד – מוֹתֵר לְהַתִּירָן שְׁלֹא
בְּפְנֵיהֶם.

1. *Pesaḥim* 50b

The residents of Beit She'an were accustomed not to travel from Tyre to market day in Sidon on Shabbat eve. Their children came before Rabbi Yoḥanan and said to him: [Due to their wealth,] it was possible for our fathers to earn a living without traveling [to the market on Friday]; however, it is not possible for us. He said to them: Your fathers already accepted this upon themselves, and it remains in effect for you, as it is stated: "My son, hear your father's rebuke and do not abandon your mother's teaching" (Proverbs 1:8).

The residents of the city of Ḥozai were accustomed to separate *halla* from rice dough. They came and told Rav Yosef about this custom. He said to them: Let a non-priest eat this dough in their presence. Abaye raised an objection to him: With regard to matters that are permitted, but others were accustomed to treat them as a prohibition, you are not allowed to permit these actions in their presence. [Rav Yosef] responded: And wasn't it stated that Rav Ḥisda said: This was stated specifically with regard to Samaritans? [The Gemara rejects this:] What is the reason that this applies to Samaritans? Because they will extend this matter [to other leniencies]. These people will also extend this matter.

2. *Rosh, Pesaḥim* 4:3

Thus one must state that there is a difference between customs that the Mishnah points to that are important customs that the residents observe according to a Sage and the Sage observes them. However, an erroneous custom that the people themselves instituted – it is permitted to be permissive when not in their presence.

3. ר"ן פסחים י"ז. [בדפי הרי"ף]

אבל הכא עסקינן בדברים המותרים, ואחרים נהגו בהן איסור – וסבורים הן שהם אסורים מן הדין. ובכה"ג אמרי' שאין אדם רשאי להתיר לפני מי שאינן בני תורה, דמסרכן ומדמו מילתא למלתא. אבל ת"ח השרוי בתוך אותה העיר, נוהג היתר בצנעא בתוך ביתו

4. רמב"ן (מלחמות ה') פסחים י"ז.

ובדברים המותרים ונהגו בהם איסור – והלכה פסוקה שמנהגם בטעות, כגון חלה דארוזא, אין נותנין על הכא חומרי מקום שהלך לשם. ואע"פ שאין דעתו לחזור והוקבע בניניהם – אלא עושה בצנעא בתוך ביתו, ואינו מתירו להם ולא נוהג בו היתר בפניהם. ...

ויש לפרש בו אפילו בכותיים – כיון שבאים לישאל, מתירין להם. ואין לחוש לסרכא, שכבר הדבר מרופה בידם – שהן באין לישאל עליו, ומלמדין אותן כל עיקר הדברים, שלא יסרכו ולא יסתבכו בהן.

5. שו"ע יו"ד סימן רי"ד סעיף א'

אבל הנהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסבורים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר. ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר, נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים. ואם יודע שהוא מותר, ונהג בו איסור, אין מתירין לו אפי' כעין התרת נדרים – דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם (והמנהג: כסברא הראשונה):

3. Ran, *Pesahim* 17a

But here we are dealing with things that are permitted, yet others are accustomed to treating them as prohibited – because they believe that they are prohibited as a matter of law. In such a case, we say that a person is not permitted to be permissive before those who are not knowledgeable, lest they extend this from one matter to another. But a Sage who is dwelling in such a city may be permissive in the privacy of his home.

4. Ramban (*Milhamot Hashem*) *Pesahim* 17a

Regarding things that are permitted but people are accustomed to treating them as prohibited – and it is *halakhically* obvious that their custom is an error, such as taking *hallah* from rice, one who comes to such a place does not observe the stringencies of the place. And even though their intent is not to return and they are fixed among them – one may not observe it in the privacy of their home, but not permit them or be permissive before them. ...

There are those who explain that even regarding Samaritans – since they have come to ask, we permit them and do not worry that they will extend the matter for this matter is now understood by them for they came to ask and learned all the details and thus will not extend and make an error.

5. *Shulhan Arukh, Y.D.* 214:1

But those who are accustomed to prohibit things that are permitted because they believe they to be prohibited, it is not considered as though they have accepted upon themselves an oath. And there are those who say that if one errs and practices a prohibition regarding that which is permitted, should ask and have it absolved before three just as with the annulment of vows. And if one knows it is permitted yet acts as though it is prohibited, we do not permit them even with the annulment of vows – for it is as though they have accepted upon themselves a Torah prohibition for which there is never any way to be absolved (and the practice is to follow the first view).

6. ש"ך שם. ס"ק ה'

"מחמת שסוברים שהם אסורים." ועכשיו נתברר שהוא מותר, ומנהגן היה בטעות שנסתפקו בדבר. ועכשיו שנתברר שמותר, לא היו כאילו קבלום בנדר. ונראה דה"ה אם היו סוברים שהוא איסור גדול, ואח"כ נתברר שאין בו איסור, כל כך לא היו נדר.

6. *Shakh, Ibid., 5*

"Because they believe it to be prohibited." But now it is clear that it is permitted, and their practice was in error for they were doubtful regarding the matter. But now that it is clear that it is permitted it is not as though they accepted upon themselves an oath. And it seems that the law is that if they think that it is a grave prohibition and afterwards it is clear that it is not prohibited, we do not treat it as an oath.

7. Rabbi Jonathan Sacks, *From Priest to People (Kedoshim 5775)*

Torah study, once the speciality of the priesthood, became the right and obligation of everyone. Not everyone could wear the crown of Priesthood, but everyone could wear the crown of Torah. A *mamzer talmid chacham*, a Torah scholar of illegitimate birth, say the Sages, is greater than an *am ha'aretz Kohen Gadol*, an ignorant High Priest. Out of the devastating tragedy of the loss of the Temple, the Sages created a religious and social order that came closer to the ideal of the people as "a kingdom of Priests and a holy nation" than had ever previously been realised.

II. SENSELESS MINHAGIM

8. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ"א עמוד א'

אָלָא אָמַר רַב אֲשִׁי: חֲזִינָן אִי רֹבְנָן אוֹרְזוּ אַבְלִי, לָא גִיבְלָה זֶר בְּאַפִּייהוּ – דִּילְמָא מְשַׁתְּכָחָא תוֹרַת חֻלָּה מִינֵיהוּ. וְאִי רֹבְנָן דְּגָן אַבְלִי, גִּיבְלָה זֶר בְּאַפִּייהוּ – דִּילְמָא אֲתִי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַחַיִּיב עַל הַפֶּטוּר, וּמִן הַפֶּטוּר עַל הַחַיִּיב.

8. *Pesaḥim 51a*

Rather, Rav Ashi said: We see, if the majority of people in that place eat rice, do not let a non-priest eat *ḥalla* in their presence – lest the halakhic category of *ḥalla* be forgotten from them. And if most of them eat grain, let a non-priest eat *ḥalla* [separated from rice dough] in their presence, lest they separate *ḥalla* from grain, from which separating *ḥalla* is a requirement, on behalf of rice from which separating *ḥalla* is an exemption, or from that which is an exemption on behalf of that which is a requirement.

9. שו"ת הרא"ש כלל נ"ה סימן י'

אבל אם נהגו במקומות מנהג שיש בו עבירה, יש לשנות המנהג אפילו הנהיגו גדולים את המנהג – דאין בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה. ... ולא מיבעיא מנהג של עבירה שיש לשנותו, אלא אפילו מנהג שעשו לסייג ולהרחקה ויכול לבא ממנו קלקול – יש לבטל המנהג.

9. *Responsa Rosh §55, 10*

But if there is a custom in a place to transgress, it should be changed even if great rabbis follow the custom – for a court cannot uproot any biblical law. ... And this does not only refer to a custom to transgress that one must change, but also a custom to distance from transgression but which may result in transgressions – one must cease the custom.

10. פרי חדש אורח חיים סימן תצ"ו

אבל אם היה איסור בדבר אפילו איסור דרבנן – פשיטא שהיה מבטל המנהג.

10. *Pri Ḥadash, O.Ḥ. 496*

But if it leads to transgression, even a rabbinic one – it is obvious that one must cease the custom.

11. שו"ע או"ח סימן תר"ה סעיף א'
מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כפורים
לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו
פסוקים – יש למנוע המנהג:

הנה ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו
אותו רבים מן האחרונים. וכן נוהגין בכל
מדינות אלו – ואין לשנות כי הוא מנהג ותיקין

12. משנה ברורה סימן תר"ה ס"ק א'
"יש למנוע המנהג" – משום חשש דרכי
האמורי:

13. שו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן ל"ה
בדבר שבאיזה מקומות נוהגין שקורין את
התוכחות שבפרשת בחקתי ובפרשת תבוא
בלא ברכות ... הוא מנהג טעות ואסור
להתנהג כן כי אסור לקרות בתורה בצבור אף
פסוק אחד בלא ברכה.

II. S.A. O.H. 605:1

Regarding those who do *kapparah* on *erev* Yom Kippur by slaughtering a rooster for each male and saying verses while doing this – one must protest such a custom.

Rama: And there are *Geonim* who record this custom, as do many later authorities. Thus is our practice in all our communities – and one should not change this for it is an ancient custom.

12. M.B. 605, 1

"One must protest the *minhag*" – because of a concern for *darkhei emori*.

13. Responsa Iggerot Moshe, O.H. II §35

Regarding the custom of some communities to read the curses of *Parashat Bechukotai* and *Parashat Ki Tavo* without any *berakhot*: ... this is a mistaken custom and it is forbidden to follow such a custom as it is prohibited to read from the Torah publicly even one verse without a *berakhah*.